

М.В. Давидов, Українська академія банківської справи

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТА СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

У статті висвітлено найбільш важливі проблеми організації та управління ризиками в системі електронного банківського бізнесу, розроблено нові напрямки страхування фінансових ризиків.

Ключові слова: електронна комерція, ризик, витрати, страхування, банки, бізнес, он лайн-режим, платіжні інструменти, мережа Інтернет.

Процес управління ризиками в системі електронної комерції розпочинається з їх визначення, ранжирування та прийняття рішень про розподіл відповідальності за контроль за непередбаченими ситуаціями та ризиками. Компанії, що страхують ризики електронної комерції, повинні бути готовими до того, що при вирішенні питання про надання страхового захисту страхова фірма обов'язково залучатиме для проведення незалежного інспекторського огляду сюрвейера – сторонню компанію, яка спеціалізується на технологіях електронної комерції та інформаційної безпеки. За результатами такого огляду визначаються

превентивні заходи (наприклад, необхідність резервного копіювання найбільш важливої інформації, організації технічного обслуговування, що відповідає сучасним вимогам безпеки та надійності тощо), з виконанням яких ув'язується програма страхування. При цьому виключно важливого значення набуває чітке визначення та класифікація ризиків.

Проведена автором класифікація ризиків електронної комерції дозволила згрупувати їх за методами управління та технічними діями таким чином (табл. 1):

Таблиця 1

Ризики електронної комерції

№ пор.	Ризики	Методи управління	Технічні дії
1	Вплив комп'ютерних вірусів	Превентивні заходи	Установка антивірусних програм, інструктаж користувачів
2	Перехоплення даних	Використання технологій шифрування	Кодування даних з метою запобігання їх виправленню
3	Неправильна ідентифікація користувачів	Застосування систем аутентифікації	Запровадження електронного цифрового підпису з метою перевірки авторства та достовірності документа
4	Несанкціоноване проникнення в захисні мережі	Використання міжмережевих екранів	Фільтрація інформаційного потоку, що надходить в мережу або на сервер

На сьогоднішній день розроблено багато технічних способів запобігання ризикам, однак повністю уникнути ризиків такими способами вдається не завжди, оскільки ступінь інформаційної захищеності має свою верхню межу, обумовлену властивостями наявного обладнання та специфікою застосовуваних технологій. Природним доповненням до технічних методів захисту може бути страхування ризиків електронної комерції, яке активно розвивають провідні страхові компанії світу. Найбільш відомий страховий брокер Marsh Inc. на початок 2000 р. видав 100 страхових полісів за програмою Net Secure, максимальне страхове покриття за якою складає 200 млн. дол. США в разі

збоїв у роботі мережі або у зв'язку з недоступністю сайту страхівника (табл. 2).

Страхування фінансово-кредитних установ від електронних злочинів передбачає повернення втрат внаслідок:

- несанкціонованого введення даних або їх зміни;
- введення в комп'ютерну мережу по-шахрайськи підготовлених або модифікованих команд;
- ушкодження, знищення або перехоплення інформації;
- блокування доступу до даних Web-сайту;
- впливу комп'ютерних вірусів тощо.

Таблиця 2

Фінансові показники діяльності провідних інтернет-компаній та компаній реального сектора в 1999 р. [3]

Виручка, млн. дол. США	Прибуток, млн. дол. США	P/E	Капіталізація, млрд. дол. США	Інтернет-компанія	Компанії реального сектора	Виручка, млрд. дол. США	Прибуток, млн. дол. США	P/E	Капіталізація, млрд. дол. США
2600	92	239	192,8	America Online	Citigroup	76,4	5807	25	185,9
203	26	1278	89,5	Yahoo!	Mobil	53,6	1704	47	80,0
610	-125	-	35,3	Amazon.com	Boeing	56,2	1120	18	35,3
16	40	6900	30,6	Internet Capital Group	Bank of New York	5,3	1192	16	27,7
92	17	41	23,1	CMGI	J.P. Morgan	18,4	963	16	23,0
47	3	8121	20,7	eBay	Eastman Kodak	13,4	1390	17	19,3
161	-40	-	8,5	Priceline.com	American Airlines	19,2	1314	11	8,9
245	-0,7	-	8,3	E*trade	Marriot International	8,0	390	21	8,0
50	-89	-	5,8	eToys	Goodyear tire & rubber	12,6	682	15	4,4
83	-92	-	3,3	Ticketmaster	US Airways	8,7	538	6	2,0
4107	-168,7		417,9	Всього	Всього	271,8	15100	-	394,5

Страховий договір може передбачати зобов'язання страхової компанії компенсувати судові збитки та інші подібні витрати внаслідок подолання судової справи чи іншої юридичної процедури.

Виключно важливого значення набуває страхування ризиків у картковому бізнесі. Як свідчить аналіз даних, наведених головою

правління "Приватбанку" Олександром Дубілетом [1, с. 11-12], кількість платіжних карток в середині 2003 р. сягнула 6,5 млн. штук, а до кінця року може бути доведена до 9 млн. штук. Причому переважна більшість цих карток є зарплатними, а тому страхування ризиків власників таких електронних продуктів є першочерговим завданням банків (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка ринку пластикових карток в Україні в 2003 р. [1, с. 11]

№ пор.	Назва банку	MasterCard, Maestro		VISA		Банкомати		POS-термінали	
		Кількість станом на 01.08.2003, тис. шт.	Частка в загальній кількості, %	Кількість станом на 01.08.2003, тис. шт.	Частка в загальній кількості, %	Кількість станом на 01.08.2003, тис. шт.	Частка в загальній кількості, %	Кількість станом на 01.08.2003, шт.	Частка в загальній кількості, %
1	Приватбанк	1228,0	33,1	2096,2	54,3	951	26,6	12437	75,7
2	"Аваль"	588,1	15,9	620,7	16,1	580	16,2	1600	9,7
3	Промінвестбанк	471,7	12,7	26,0	0,7	422	11,8	311	1,9
4	Перший український міжнародний банк	266,3	7,2	123,5	3,2	162	4,5	241	1,5
5	"Надра"	264,0	7,1	274,7	7,1	201	5,6	396	2,4
6	Укресімбанк	68,3	1,8	99,1	2,6	148	4,1	479	2,9
7	"Фінанси і кредит"	32,4	0,9	100,1	2,6	59	1,7	410	2,5
Всього в Україні		3707,2	100,0	3862,8	100,0	3580	100,0	16440	100,0

Обов'язковою умовою укладення договорів страхування ризиків електронної комерції та страхування від електронних та комп'ютерних злочинів є проведення незалежного інспекторського огляду корпоративної інформаційної системи клієнта,

за результатами якого повинен складатися звіт, який має містити рекомендований перелік превентивних заходів, спрямованих на вдосконалення системи інформаційної безпеки потенційного страхівника. Страхова організація повинна мати право вимагати

проведення таких заходів до укладення договору або протягом певного терміну, вказаного в договорі. Окрім того, до страхового договору може бути включений перелік стандартних правил, що забезпечують безпеку електронних бізнес-процесів. Зокрема, брокер Marsh Inc. співробітничав з компаніями Internet Security Systems та Protegrity, які спеціалізуються на розробці таких стандартів.

Потенційний страхівник, який має висновок про відповідність використовуваного ним комп'ютерного обладнання і програмного забезпечення необхідним вимогам, може претендувати на 15-відсоткову знижку страхового тарифу, що, на нашу думку, стимулюватиме впровадження передових технологій інформаційного захисту в галузі електронної комерції.

Таблиця 4

Еволюція розвитку європейського ринку мікропроцесорних карток

Сфери застосування	Річні обсяги випуску, млн. шт.			
	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2005 р. (прогноз)
Телекомунікації	200	370	500	1250
Банківська справа	108	120	140	540
Медичне обслуговування	30	20	30	120
Платне телебачення	29	20	30	80
Транспорт	3	3	12	40
Інформаційні технології (в т.ч. Internet ID)		5	15	150
Роздрібний продаж (в т.ч. дисконтні програми для постійних клієнтів)			15	60
Державні цінні папери				150
Інші	28	3	25	70
Всього	398	541	767	2460

Корпорація IBM за участю групи страхових і брокерських компаній Fidelity and Deposit розробили спеціальний програмний комплекс для фірм, які надають фінансові інтернет-послуги. Цей комплекс включає програмне забезпечення для електронного бізнесу та страховий поліс від Fidelity and Deposit на страхування відповідних ризиків, а його мінімальна вартість сягає 4 тис. дол. США. Окрім того, IBM є сюрвейсером, який здійснює попередній огляд систем комп'ютерного захисту і консультування інтернет-фірм перед укладенням договорів-страхування з компанією Sedgwick Group. Аналогічна програма під назвою E-commerce Remedies Policy розроблена Hewlett-Packard спільно з корпорацією J.S. Wurzler, яка надає страховий захист від збоїв у он-лайнній торгівлі, що викликані цілеспрямованим впливом ззовні. В рамках цієї програми передбачено максимальне страхове покриття в 2 млн. дол. США.

На сьогоднішній день найбільш поширеними є майнові види страхування, пов'язані безпосередньо з приміщеннями і обладнанням, через які здійснюється електронний бізнес, а також із товарами, що є об'єктами інтернет-торгівлі. Це класичні види страхових послуг і практично всі вітчизняні страхові організації мають відповідні ліцензії та накопичують необхідний досвід. Менш поширеним є страхування відповідальності за якість реалізованих в Мережі товарів і послуг, що потребує додаткових наукових розробок і практичної реалізації.

При страхуванні електронного обладнання, що використовується в електронній комерції, необхідно враховувати специфічні ризики, пов'язані з експлуатаційними та іншими особливостями цього обладнання. А оскільки загальне майнове

страхування не захищає від таких ризиків, то західні компанії запровадили спеціальні страхові програми – EEI (electronic equipment insurance). Особливістю цього виду страхування є те, що об'єктом страхування стають майнові інтереси, пов'язані з володінням, розпорядженням і використанням техніки, що застосовується в електронній комерції.

В такому разі страховим випадком може вважатися знищення або ушкодження електронного обладнання в результаті пожежі, вибуху, повені, пошкодження каналізації, водопроводу, електромережі, телефонного зв'язку, механічних ушкоджень, крадіжки тощо.

Суми страхових виплат залежать від витрат, необхідних для придбання нового електронного обладнання або його складових, включаючи витрати на доставку, монтаж і наладку, тоді як страхові внески коливаються в межах 0,5-3 % загальної вартості. Однак слід зазначити специфічну особливість такого страхування: втрата або викривлення інформації, що зберігається чи передається певними пристроями, страховим випадком не вважається. Страхова компанія може відшкодувати витрати на відновлення інформації, що зберігається на зовнішніх носіях, але страхівник повинен уважно вивчити договір і переконатися, що такий ризик включено до програми страхування.

Виключно важливого значення в нинішніх умовах набуває страхування фінансових ризиків, особливо з використанням об'єктів інтелектуальної власності. Це пояснюється багатьма чинниками, зокрема: недбалістю ставленням суб'єктів господарювання до авторських і патентних прав; відсутністю досвіду страхування; методиками оцінки ризику та збитків; недоступністю статистичних даних тощо. Однак, незважаючи на

певні недоліки, ринок страхування ризиків програми подані в таблиці 5. електронної комерції розвивається. Існуючі сьогодні

Таблиця 5

Програми страхування ризиків електронної комерції

№ пор.	Ризики	Види страхування
1	Ризики, пов'язані з використанням об'єктів інтелектуальної власності: - порушення авторських і патентних прав; - "піратське" використання об'єктів інтелектуальної власності, що належать страхівнику; - втрата прав на об'єкти інтелектуальної власності	Страхування майнових та фінансових ризиків: - судових витрат; - непередбачених витрат; - на випадок втрати прав на об'єкти інтелектуальної власності
2	Фінансовий ризик діяльності у галузі електронної комерції: - перерви в бізнес-процесах через діяльність хакерів та нелояльність програмістів; - інші непередбачені витрати	Страхування фінансового ризику від: - перерв у діяльності; - непередбачених витрат
3	Ризик, пов'язаний з інформацією, що використовується у сфері електронної комерції: uszkodження, викривлення, викрадення, блокування доступу	Страхування від електронних порушень та інформаційного ризику
4	Ризик втрати та uszkodження обладнання, що задіяне в електронній комерції	Страхування майна, електронного обладнання тощо
5	Ризики, пов'язані із зберіганням і доставкою товарів електронної комерції	Страхування товарів і сировини, вантажів
6	Ризик, пов'язаний з відповідальністю компаній, що здійснюють електронний бізнес, перед покупцями і третіми особами	Страхування відповідальності за якість реалізованих товарів і послуг

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні перед страхівниками постала нова досить складна і разом з тим приваблива проблема розширення спектра власних послуг за рахунок розвитку електронної комерції, а саме: забезпечення страхового захисту від ризиків, які супроводжують

електронну комерцію, а також, що є більш важливим і суттєвим, переведення власного страхового бізнесу в мережу, оскільки тісне співробітництво електронного і страхового бізнесу може стати новим напрямком вдосконалення ринку фінансових послуг.

Список літератури

1. Дубілет О. Перспективи розвитку карткових продуктів // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 10. – С. 11-13.
2. Козьє Д. Електронная коммерция. – М.: Русская редакция, 2000. – 288 с.
3. Міщенко В.І., Шаповалов А.В, Юрчук Г.В. Електронний бізнес. – К.: Знання, 2003. – 278 с.
4. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні. Указ Президента України № 928/2000 від 31 липня 2000 р.
5. Юрасов А.В. Электронная коммерция. – М.: Дело, 2003. – 526 с.

Summary

The most essential problems of risks organization and management in electronic banking are considered; the new approaches for financial risks hedging are worked out in the article.

Давидов, М.В. Особливості організації управління та страхування ризиків у системі електронного банківського бізнесу / М.В. Давидов // Вісник Української академії банківської справи.- 2003.- № 2.- С. 58-62.